

etiamsi uspiam in monte facinus committitur, sa-
cras jaculatur et arces, adeo ut plerosque terreat
innocentes. Neque novit igneum ponere tumultum,
donec quod humanum latebat oculum, et manebat
inultum, satisfactione et confessione forte fiat in-
dultum. » Sic Pater Inclytus aiebat, sic apostolica
disertus simplicitate callebat. Regulam tantum almi
Patris et eximii ducis monachorum Benedicti suade-
bat perscrutari et observare debere, et super ea
clamare. Cæterum in cujusque abbatis arbitrio or-
dinationem sui monasterii pendere. Quod ejusdem
loci conventus usque hodie habuit celebre.

Prætereundum silentio non arbitror quoddam
miraculum quod sanctæ memoriæ Aicius prior,
æque ipso actu reverendus, de abbate jam dicto
referre solebat. Cujus ob hoc testimonium veritate
creditur subnixum, quia fuit homo, ut aiunt, ad
unguem factus, et in religiosa conversatione totus
sibi teres atque rotundus. Qui iuter cæteras animi
virtutes quibus admodum pollebat, discretionis gra-
tia, quæ omnium virtutum genitrix, custos ac mo-
deratrix, Patrum diffinitione prædicatur, fuit ita
præditus, ut nullius diei feriatæ atque profesti occa-
sione, solitæ ciborum restrictioni seu quantitati
quispiam addere vellet aut demere. Constans sem-
per in sancto proposito, et vigiliis crebro inserviens,
flagris proprium corpusculum coercerebat; operi
manuum et lectioni sedulus operam dabat. Castus
mente et corpore, tandem multiplicatus in senecta
uberi concessit naturæ. Cujus sepulcrum recentes
aperientes quidam fratrum ejus alumni, quadam
curiositate ducti, mira odoris fragrantia sunt repleti.
Hic namque, inquam, prior de illo venerabili Bene-
dicto asserebat, quod moris illi fuerat beatæ Mariæ
Genitricis Domini et Salvatoris nostri laudum officia
nocte dieque ante ejus venerandum altare, quod

A illius gloriöse et incomparabilis imaginis præsentia
insignitur, devote ac solemniter agere. Quod quæ
cum nullatenus intermitteret, nocte quadam lectura
ibi ex more lectionem lucernam ipse tenebat, quæ
venti flamine, ut assolet fieri, exstincta est. Quo
casu cum pro lectionis dilatione magis anxietur,
de cereo qui ante sancti Michaelis altare perpetuis
fovetur ignibus, subito sese flamma prorupit, et in
manu illius non sine fratrum admiratione lucernam
accendit. Quod ubi Dei famulus vidit, vehementer
obstupuit, et solotenus prostratus diutius aderat,
et fratribus quoad viveret, ne cui miraculum præ-
derent, interdixit. Quid plura? Annis xi et iii me-
nasterium viriliter rexit, tandemque sicut olivæ
fructifera in domo Domini in pace quievit. Tale
habuit sanctus ille locus sui primordii incremen-
tum; talibus gloriatur auctoribus, et tam gloriosus
quam venerabilis extunc et nunc cunctis existit
gentibus, exceptis Taurinensibus, qui tanquam
Scyllæi canes, semper oblatraverunt, et livido scela
cœnobii commodo obliquare non cessaverunt. Eorum
tamen dentes, omniumque male loco insidiantium
vites archangelus ita potenter obtrivit, ut si non
voce, rebus equidem clamaret: « Qui hos tangit,
quasi si tangat pupillam oculi mei. » Nemo enim lo-
cum seu illa quæ juris ejus sunt, aliquando injuriis
impetivit, et illæsus abiit. Vocatus et non vocatus
adest, et sibi in aula sua digne famulantium, sese-
que humiliter deprecantium vota benignus attendit,
et ab ore sævissimi draconis incessanter protegit.
C Illius ergo quem cœlestis curiæ primatem, et grati
Clusine specialiter tibi delegisti, innitere patrocinio.
Illum te decet præ omnibus venerari et gloriosum
cultu perpetuo, qui te sub umbra alarum suarum pro-
teget, fovendo sic defendat in prælio, ne damneris sine me
in tremendo judicio. *Explicit.*

VITA V. BENEDICTI

ABBATIS CLUSIENSIS,

AUCTORE WILLELMO MONACHO, EJUS DISCIPULO.

(MABILL. *Acta ord. S. Bened.*, t. IX p., 697.)

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

1. Clusinum Sancti Michaelis monasterium olim insigne, in diocesi Taurinensi ad Pyrchiriani montis
radices situm est, nempe ad Clusam seu Alpium fauces et angustias, quas Carolo Magno in Italiam procedenti
Desiderius Langobardorum rex præcludere frustra tentavit. Hujus foci sæculo xi duo fuere ejusdem nominis
abbates, Benedictus major, et Benedictus minor. Utriusque res gestas litteris complexus est Willelmus,
ejusdem loci monachus, Benedicti junioris discipulus et familiaris: quod Willelmus ipse in prologo
sequenti testatur. Verum prioris Benedicti æta excidisse suspicamur. Tempus quo is vixit colligimus ex
cœncilio Lemovicensi anni 1051, in cujus actis « Benedictus rector monasterii Clusæ sancti Michaelis, »
ut præsens, laudatur. Hoc enim elogium non potest convenire Benedicto juniori, qui obiit anno 1061,
« pastoralis curæ vicesimo quinto; » ac proinde eam dignitatem non adit ante annum 1066. Dies obitus
Benedicti junioris assignatur « postrema dies Maii » in versibus vitæ præfixis, « postera » eodem sensu in
ejus epitaphio. Itaque de eo interpretandum est Necrologium abbatæ Sancti Egidii Nemausensis: « Præ-
Kalendar. Junii obiit Benedictus abbas Clusæ. » Consentit Necrologium Sancti Benigni Divionensis. Utram-
que Benedictum omisit Franciscus Augustinus in Chronologia Pedemontana.

2. De Clusensis abbatiz origine et auctore non una est omnium sententia. Sibi non constat chronographus Malleacensis, cum nunc anno 872 Clusense cœnobium sancti Michaelis inceptum, dicit: nunc centum post annis id factum commemorat, id est eodem tempore quo cœnobium Sancti Michaelis de Monte conditum est. Chronographi hæc verba sunt: « Eo tempore inceptum erat aliud monasterium de Sancto Michaeli de Clusa a sancto Joanne episcopo et eremita: ubi primus abba fuit Arvens. » Joannem hunc Ravennæ episcopum fuisse ferunt. Verum alia est opinio Francisci Augustini, qui Clusensis monasterii auctorem non Joannem episcopum, sed Hugonem Marinum, præpotentem (ut ipse loquitur) « Auvergnacum, » et Montis Buxeri dominum, qui dum Roma ad patrios lares rediret, cœnobium istud construi, ejusque ecclesiam ab Anucco Taurinensi antistite dedicari curavit anno 966. De auctore certum est ex Vitæ sequentis cap. 3 hunc fuisse Hugonem qui eundem locum apostolicæ sedi commisit privilegiisque decoravit: at quis qualisve fuerit Hugo ille, Guillelmus non exprimit. Certum vero est veterem hæc esse Clusiensium monachorum persuasionem, Hugonem fundatorem suum Arvernum, et quidem ex genere dominorum de Monte Buxerio fuisse: id quod testantur litteræ abbatis Sancti Michaelis de Clusa, annq 911 datæ Ludovico Montis Buxerii: qui « sequens progenitorum vestigia, et præsertim gloriôsæ memoriæ domini Hugonis, inquit abbas, domini quondam Montis Buxerii, fundatoris nostri, a cujus clara progenie per rectam lineam noscitur traxisse, donavit nobis octies centum aureos, » quas litteras ex tabulario marchionis de Dyene noster Claudius Stephanotius eruit. Cætera videsis apud Franciscum Augustinum, Pontius abbas Vizeliacensis, frater Petri abbatis Cluniacensis, « de Clusino monasterio assumptus est, » ut legitur in brevi Chronico Vizeliacensi apud Labbeum tomo II Bibliothecæ no.æ. Modo Clusensis abbatia collegium est perpaucorum canonicorum sæcularium.

PROLOGUS

F. WILLELMUS, famulorum Christi minimus, **GERALDO** armario. Meminit bene fraternitas tua, Geralde charissime, quoties fratres mei quamplurimi invitaverint parvitatem meam suis crebris hortatibus, ut de vita et actibus Benedicti junioris, quondam abbatis nostri, meus aliquanta percurreret calamus. Quare, inquit, noctes diesque; stertendo, commissa tibi pecunia ligata in sudario, si marces otio! Cur pateris, ut acta Patris nostri egregia, sub tuis etiam oculis patrata, temporis longævitate fiant oblita quæ non ignoramus, si scriberentur, vultus profutura? Ad quos ego: Nolite, inquam, fratres mei et domini, nolite me sic illudere. Ego solus novi mei quid valeant humeri, quid ferre recusent. Novi certe vires ingenioli mei, tenues satis et pigras, cui utique parum sit eloquentiæ atque minus sapientiæ; sunt complures ejus alumni in Clusino cœnobio, qui me præcellant perita seu vitæ merito, quorum pervigili studio hoc opus committendo non ambigo. Et tu, inquit, doctrinæ illius lacte, et fortium ætuum solido cibo ab ipso ferme pueritiæ tempore educatus, in virile jam robur evaseras, instituta disciplinæ ejus, sicut et nos omnes, sitibundus hauseras, nec te patiemur aliquatenus de isto tanto duce nostro, qui nos omnes collegit, aluit instar piæ genitricis, misericordiæ gremio fovit, seu nutum et penitus elinguem reticere, qui dudum veteris Benedicti. hujus quoque loci abbatis studiis gesta quædam stylo commendare. Age igitur, age, incipe omnimoda occasione seposita: quia etsi imperitus es sermone, non tamen scientia.

2. His et hujuscemodi excitus rationum flatibus cum in portu silentii et quietis securus navigo,

A ab subeunda onera quæ mihi charitas de fraternis cordibus Imperat, cui reluctari fas non est, obedientiæ humerum subdo. Spero equidem ipsius obedientiæ remo cymbam nostri operis sic gubernari, ut tuta et illæsa transeat inter Scyllam et Charybdim sæva maris pericula, evitando Circeos ac Sirenarum illuces cantus aure surdissima. Tuum quoque nihilo minus, o Geralde, studium appulit animum meum ad scribendum, qui multos annos ceu apes prudentissima circumvolitando loca quæque ac monasteria, non cessas de florare mellæas Patrum sententiæ ac volumina, unde nostra compleas armaria, potioribus videlicet thesauris Cræsi opibus seu gazis opulentis Arabum, quibus augendis incubas, et sedulo custodis quasi cellas aromatum. Inter quos, domno Ermengauda abbate jubente, placeat tibi hoc nostrilibelli manusculum, licet paupereculum, admittere, quod ego in tabernaculo Domini, qui non spernit caprinos humilis confessionis pilos, studui offerre, perfuso jam vertice florida mitique cautie. Sed nō jam videar

Dellnum silvis applingere, fluctibus apram

ad ea quæ de viro proposuimus, accingamur; quæ, tametsi abjecta videri poterunt pro dictorum inurbanitate, erunt tamen, ni fallor, accepta et chara suis discipulis, pro ipsorum factorum et materiæ notissima qualitate.

Contigit ex æquo nomen tibi qui Benedictus

Moribus implesti nominis officium.

Tu gregis et plebis doctor bonus, ac moderator;
Justitiæ limes ac pietatis eras.

Grege tibi commissus Patris exsequias celebravit
Mai postrema prætereunte die.

TEXTUS VITÆ IPSIUS.

3. *Benedictus Tolosanus. Fit monachus. Clusium* **A** *se recipit.* Benedictus itaque Dei famulus, patria Tolosanus, parentibus nobilitatis titulo non obscuris fuit progenitus. Quos tamen ipse magis insignibus sanctæ conversationis præconiis nobilitavit, dum lucifer matutinus ac sidus aureum noctis umbras decutiens, astra quæque suis luculentis radiis exsuperavit. Hic cum adhuc bonæ indolis esset parvulus, a patre, Bernardo nomine (1), viro bono et Christianissimo regulari norma informandus in monasterio Sancti Hilarii (2) est traditus, ubi pueritiæ et adolescentiæ caste et sobrio vivendo annos exegit, intentusque divinis, nec non et sæcularis litteraturæ studiis, sub patris custodia juvenilia corporis desideria frangendo edomuit. Sed cum tandem idem cœnobium a regulari tramite aliquantisper exorbitare animadverteret, timens ne forte ordinis dissolutio remorantem paulatim in præcepta traheret, simulque accensus spiritualis profectus desiderio, ad Italiam venit, ubi ab abbate monasterii Sancti Michaelis, quod in ipsis Italiæ faucibus summus vertex Pyrchiriani montis specie ac religione venerandum cunctis ostendit gentibus, benigne susceptus est.

4. *Fit sacerdos.* Cœpit itaque in dies virtutum exercitio magis magisque in Deum proficere, morum lenitate et affabilitate in amorem sui cunctorum animos mirum in modum accendere, diviniæ philosophiæ rivulos inhauster haurire; certare cum adolescentibus de subiectione, cum juvenibus ipse juvenis de fortitudine, cum senibus ipse maturus de gravitate. Et cum forte omnes honestatis et utilitatis gratia anteiret, æque tamen omnibus charus, nulli invidiæ fomitem ministrare. Unde factum est ut, merito fratribus cunctis annuentibus et abbate jure, ad sacerdotium promoveretur: cujus officii dignitate ita humiliter et reverenter functus est ut sese indignum mentis judicio semper clamitans, vel post aliquot dies ad altare oblaturus accederet. Nonnunquam vero postea de prædicante didicimus eum se missas agere in die proposuisset, expectabat si forte a priore illud ei juberetur, indubitanter credens oblationem suam virtute obedientiæ apud Deum commendari, quæ Scripturæ testimonio holocaustomatibus jure præfertur et victimis.

5. *Abbas eligitur.* Defuncto denique illo abbate, et adhuc manente insepulto, ne forte improba lues Taurinensis præsulis esse contra canonum et regulæ sancta decreta ex more interponeret, pie et unan-

miter, præserte Airaldo (3) Bremeteusi abbate, viro religionis ac sapientiæ titulo id temporis famosissimo, omnium fratrum conclusus est cœtus de Patris electione sub aspectu archangelii sui pii tutoris simpliciter acturus. Tunc lecto in abbatis ordinatione Regulæ capitulo, et a præfato abbate clare aperteque exposito, alii alium, ut assolet, acclamare, alii alium; quidam quidem Bertrannum, quemdam Camiliacensem, qui et satis homo humanus et benignus erat, plurimum quoque habens religionis zelum, et secundum scientiam. Plerique vero Aicium priorem monastici ordinis eruditissimum et disciplinæ severitate insignem. Stabat autem Benedictus noster de morte Patris defuncti motus, et quasi pro ejus funere sollicitus. Fuerat quippe illi genere propinquus, omnes superiores sibi fratres humiliter existimans, nihilque minus quam de sui promotione animo pertractans, cum subito vota ac judicia omnium hinc inde reducta in hunc unum conveniant, ut ne unius quidem favor ab eo dissentiret. Una omnium voce, una sententiâ, quamvis clamans multumque renitens capitur, et electus ad ecclesiam cum laudibus ducitur. Hæc de ejus electione, quam puro intuitu justoque ordine Dei nutu acta fuerit, paucis absolvere curavi, ut evidenter pateat lectori, vivum lapidem Dei Benedictum, et columnam veritatis tali fundamento et base sui introitus innitentem, merito non potuisse ullis futuris tribulationum turbinibus concuti aut perturbari. Antehac enim in Italia per aliquot annos vix alicujus prælati electio audita fuerat, cui vel regia manus, vel quælibet pernicioza et sæcularis ambitio non subriperet.

6. *Ejus electioni episcopus Taurinensis contradicit.* Non tamen tunc defuit solites antiqui hostis livor et invidia. Cum enim hujus tam justæ electionis non modo Ecclesiæ filii, verum totius Italiæ marchiones et duces, populique applaudent universi, solus Taurinensis pontifex Chunibertus (4), qui ex bonis initiis malos eventus habuit, superbiæ typo intumuit. Et cum fratres electi sui consecrationem ab eo postularent, bestiali fremitu indignans, in hæc verba contumeliosa et blasphemæ plena erupit: « Quis est, ait, iste Benedictus, quibusve ortus majoribus? Quæ audacia seu auctoritate, vel a quibus me absente electus? » Ad hæc cum fratres canonum ac Regulæ suæ auctoritatem prætententes dicerent hujusmodi electionem illi non deberi, nisi forte monachi vitiosam pravamque personam ex consensu

(1) Is mortem obiit in monasterio Clusino, infra, cap. 20.

(2) Hoc S. Hilarii monasterium situm in urbe Cassane.

(3) Simile exemplum habes in Sæculi superioris, pag. 781.

(4) Durius quidem in Chunibertum auctor loqui videtur, sed ipsa Chuniberti agendi ratio in aliis.

non parum censuræ meretur, ut qui permittebat, ut clerici Ecclesiæ suæ, cujuscunque ordinis, velut jure matrimonii confederarentur uxoribus. Quod ipse improperat Petrus Damiani in epistola ad eum scripsit: et qui a Nicolao papa excommunicatus fuit, quod in conventu Mediolanensi cum aliis quibusdam episcopis concessit clericis facultatem habendi uxores. Vide infra capp. 8 et 11.

sibi prætulert, consecrationem autem duntaxat boni electi suam fore. Tum vero satis superque confusa bile efferatus efferbuit, tumensque iurgio inquit: « Absit hoc, absit illud jus detestandum, ut per vos seu per Regulam vestram, ut asseritis, iste, mihi præsertim ignotus, introeat! Mea est electio, meus erit abbas meique juris, mihi uni obtemperans, familiaris domesticus ac subditus. Sicut enim accipiter dum molles urget columbas, quam sibi voluerit unguibus rapit, haud aliter ego repentinus inter vos exspectantes superveniens, illum qui animo tantum sederit meo, quique mihi cordi fuerit, accipiam et cunctis vobis præficiam. » Nonne his tibi paucissimis et sesquipedalibus verbis dixisse videtur: Per me abbas intrabit, non per Christum? Aliunde ascendet sicut fur et latro, ut mactet et perdat, non per ostium. O similitudinem argutam et episcopo dignam! Insanisti tunc impos mentis tuæ, Chuniberte episcopo; talia fando, insanisti re vera tali cothurno. Apparuit his dictis qua pollebas, imo qua ampullabaris, tua crassa pinguisve minerva. Cum enim tuam ingluviem specie et nomine accipitris figurasti, simplicium te insectatorem, insontumque raptorem tali forma depinxisti. Patet igitur luce clarius, quod non aperuerit tibi ostium veritatis ostiarium, qui et Spiritus sanctus, et ideo compressus defluxit timidus prudentiæ tuæ fastus. Quod sermo declarabit subjectus.

7. *Romam appellat.* Servus itaque Domini Benedictus, cognita episcopi vecordia et exactione irrationabili ac durissima, primo quidem tanto furori locum dare delitescendo, et honorem declinando decreverat humilitatis gratia, sed iterum atque iterum a fratribus, ut constanter ageret, et ex adverso ascendens murum pro domo Israel opponeret, neve irruenti lupo ac diabolo cederet, utque sui miseretur admonitus, tandem diu multumque ab illis fatigatus, et virtute constantiæ et obedientiæ animatus viriliter stetit, et quemdam fratrem, Bosonem nomine, qui sedem apostolicam appellet, Taurinum mittit. Qui jussa perficiens, vix inter lapides, et furentis populi fustes vivus evasit. Tunc Benedictus paucis secum assumptis fratribus Romam contendit. Quem episcopus cum suo quodam exercitu pro viribus persecuturus subsequitur.

8. *Ab Alexandro II benedicuntur.* Quid plura? fit conventus sacrorum pontificum et cardinalium ante domnum Alexandrum, tunc temporis pontificem Romanum, atque Gregorium archidiaconum, postea apostolicum. Replicat episcopus prædicta superbiæ verba, magis rhetorica acundia fretus quam veritatis causa subnixus. Ad rjus orationem sacer præsulum cœtus, maximeque archidiaconus Gregorius, vehementer admiratus sic ait: « Quid est, episcopo, quod loqueris? Ubi est sapientia tua? Tuumne dicis abbatem, tuique solius ore juris? Qua auctoritate, quæso, aut qua ratione tuum asseris? Num possessio tua aut servus tuus est? Itane sacri canones animo exciderunt tuo? An

putas nos ignorare illius loci tutelam ad Romanæ Ecclesiæ sedem solummodo pertinere? fundator nimirum ipsius monasterii, Hugo nomine, ejusdem loci curam beato Petro apostolo ejusque vicariis in æternum commisit, et apostolicis privilegiis locus inde muniri promeruit. » Ipse quoque pius papa Alexander, cognita episcopi injustitia, sic eum mitis alloquitur: « Esto pacificus, fili Chuniberte, esto benignus. Compesce mentem, turbatus est enim præ furore oculus tuus. Revoca animum ab indignatione, quam non decet aliquatenus residere in sacerdotis pectore. Injustum certe nobis videtur et intolerabile locum illum nostro tantum commissum presidio ac ditioni, quamvis tuæ sit diœcesis, tam iniique vexari. Quapropter monemus, ut abbati jure ac regulariter electo paternum animum et affectum, ut te decet, exhibeas, atque consecrationem benigne impertias. » Quod cum se facere nulla ratione, nisi alteri a se electo, durus assereret, contempta ejus protervia, ne longum faciam, ex sententiâ et judicio totius venerandi cœtus qui aderat, Benedictus noster ab ipso Romano pontifice benedicuntur et consecratur. Episcopo vero interminando imperatur, ut nullam deinceps abbati seu rebus monasterii molestiam inferre audeat, nihil nisi quod canonicum et regulare est inde ulterius exigat, nisi forte ab ordinis sui statu periclitari non timeat. Qui malignæ suæ mentis callidus dissimulator, benigne quidem tunc respondit prout pater, illatorus plurima adversa, quæ in suo versabat pectore; quæ nos ad Benedicti cumulum patientiæ in rerum quandoque ponemus serie.

9. *Riūs alienos rejicit. Regulam inculant.* Pastoris igitur suscepto regimine, quanta vigilantia illud administraverit, quam sancto et religiose quæ justæ sunt faciendo et docendo vixerit, quamvis nostræ facultatis non sit evolvere, aliquo tamen pro modulo nostræ scientiæ amodo referre tentabimus, sicut audivimus et vidimus in civitate Dei nostri, in monte sancto ejus. (Psal. XLVII, 9). Primum itaque cum cognovisset quam plurimos congregationis fratres quibusdam novellis usibus et Regulæ contrariis gaudere institutionibus, ut supra firmam Petram edificaret, nisus est hanc arenam postmodum noctuam eruere, et agrum his semibus expurgare. « Nostis, inquit, fratres et filii mei amantissimi, quomodo sermo divinus eos increpet, qui humanas ad inventiones divinis præferunt mandatis ac iudiciis. Unde canit propheta psalmographus: *Et irritaverunt Deum in adinventionibus suis, et ideo multiplicata est in eis ruina* (Psal. CV, 29); et *ulciscens erat in omnibus adinventiones eorum* (Psal. XCVII, 8). Ipse quoque Dominus in Evangelio: *Væ vobis, ait, Pharisei, qui dereliquistis mandata Dei propter traditiones vestras*, (Matth. III, 6); et Paulus: *Qui deserentes justitiam Dei, et suam volentes statuere, justitiæ Dei non sunt subjecti*. (Rom. X, 3). Itemque Scriptura: *Sine causa, ait, colunt me mandatis et doctrinis hominum* (Isa. XXIX, 13). Quamobrem hinc frater-

nitatem vestram, ut postpositis quibusdam superstitionibus et humanis institutis, quæ ad rem non pertinent, et a vera religione abhorrent, Regulæ sancti patris nostri Benedicti studiis, in qua omnis evangelica et apostolica perfectio constat, animum ad purum intendatis. Neque enim ego a Romano pontifice consecratore meo aliud nisi eandem Regulam, quam prædicarem suscepi in manibus; nec mihi præceptum memini, ut diversos docerem et sectarer monasteriorum usus. In eadem quoque regula (*S. Benedicti Regulæ* c. 61) audio mihi eundem Patrem et ducem intonantem, et quodammodo inculcantem, et præcipue ut præsentem Regulam in omnibus conservem. Et alibi (*Id.*, c. 3) quasi comminando infert: In omnibus igitur magistram sequantur Regulam, neque ab ea temere declinetur a quoquam. Nam si quid videtur in Regula deesse, aut minus dictum, unicuique abbati jubetur temperando complendum atque ordinandum, cum ab eo dicitur (*Id.*, c. 65): nos autem providemus, propter pacis charitatisque custodiam, in abbatis pendere arbitrio ordinationem monasterii sui; quod etiam facile est in plerisque ejusdem Regulæ capitulis animadvertere. Non est ergo necesse in scribendis multorum monasteriorum consuetudinibus, Regula quam quisque professus est neglecta, multum insudare. De hac quippe scriptum potest intelligi: Hæc via, ambulate in ea. Non declinetis ab ea, neque ad dexteram, neque ad sinistram (*Deut.* v., 32).

10. *Adversantes in prioratus ablegat. Novos tiroves ut informat.* Dixit, et a quibusdam ipsi Regulæ adjectis et quasi superfluis, in victu videlicet et vestitu, ac lectis, abstinendum et parcius agendum mandavit. Quæ cum quibusdam dura et importabilia viderentur, eo quod in mente veteri cogerentur nova meditari, non tamen eos omnimodo aspernatus est, sed paucis, quibus ista observanda placebant secum retentis, reliquos in cellis esse præcepit. Opinatus nempe est eos aliquando respiscere et salutaribus institutis diuturnitate consilii assuescere. Ipsi autem in noxio tempore perseverantibus, et quod prius tantum didicerant sacrosanctum judicantibus, dum sese invitati ad cœnam Dominicam quodammodo conantur excusare, statuit quoslibet divites seu pauperes colligere, maximeque pueros nobilium filios castrare, ut jacturam legionis quodammodo diminuat, ceu bonus dux, novo milite instauraret, et novello recentique juvenum examine inventum ovium numerum non modo supplendo redintegraret, verum etiam augendo multiplicaret. Iisque denique informantibus, et ad meliora provehendis sedulus instabat prædicando, legendo et orando, opus quodlibet, ne per otium torperent, exercendo, dignas boni pastoris excubias gregi suo exhibens. Duodecim præsertim gradus humilitatis ut unusquisque memoriæ commendaret persuadebat, dicens ibidem virtutum summam constare, unde quis facile queat ad celsitudinem cœlestem scandere. Sancti Sera-

apionis collationem de octo vitiiis principalibus singulos scriptam habere et imitari cogebat.

11. *Erga confitentes ut se gerit. Quo modo ipse delicta sua expiaret.* Confitenti aliquod facinus tanto affectu et non sine fletu condescendebat, ac si ipse ejusdem criminis particeps esset; cui statim pro canonum auctoritate poenitentiae legem indicabat. Nec multa post, si compunctum, si humilem et quietum, et verbera Domini trementem explorando animadverteret, temperata et indulta censura canonum, sacris altaribus reconciliabat, ita tamen ut memor sui delicti nunquam plangendo flere desisteret. Vidimus fratrem fragilem, et peracta poenitentia hibilem et pronum in crimine, quem ut animam non pro ove poneret, in ecclesiam Beati Benedicti, que secretior est, secum duxit, ibique aliquot dies cum eo pariter contentus pane et aqua jejuando, Psalterium devote non sine fletibus, et per singulos versus invicem flagris affectus complevit, oblationemque pro peccatis illius demum obtulit, et sic per Dei gratiam fratri non solum delicti præteriti indulgentiam obtinuit, sed (quod satius est) affectum et voluntatem peccandi ademit. Excessus ipse suos fratribus spiritualibus, aut bene notis sibi episcopis ac sacerdotibus Romam pergentibus, frequentissime humi prostratus constebatur; et eorum iudicio elemosynarum largitionibus diluebat, cum ipse proprio corpusculo creberrime duris loris ac nodosis usque ad sanguinem non parceret.

12. *Exercitia ejus.* Tribus per annum quadragesimis [*ms.* quadrinis] totum corpus usque ad pedes cilicio amhibat, jejunium edomabat. Vestitus omni tempore cuculla et tunica et duro cingulo supercincta, velut in acie positus, nocte dormiebat. Corporis infirmitatibus magis orationum ac jejuniorum antidoto, quam carnalis medicinae aliquo medebatur electuario, ducens indignum cuiusquam corpus Callieni observare catarticum, quod sacramentorum potius decet esse vasculum. Sanguine vero minutus lectione assidua carere non poterat. Peculiaribus orationibus ita operam dabat, ut raro unquam post matutinos, vel etiam in æstate, quando oculis gratus sopor solet irrepere, quieti indulgeret; sed omnia oratorii circueiens altaria, quæsitum nocturnis vigiliis mentis vigorem ac puritatem studebat custodire et augere, spiritu canens in matutino iustificabat omnes peccatores terræ. Post completorium vero dum solebat orare et legere dicendo: *Si dederò somnum oculis meis et palpebris meis dormitationem, donec inveniam locum Domino* (*Psal.* cxxx, 4). Cum adhuc essem imberbis et adolescens sequeretur quæcum lucerna vestigia, labore tantum orationum ac vigiliarum ejus propter infirmam ætatem ferre nequibam. Illum tamen indefessos singulus et suspiria imo latere petita emitte audiebam. Quis unquam senum aut juvenum tam fervens fuit aliquis robustus in religione, quem si secum aliquando deceret, quodammodo victum et exhaustum suo spirituali exercitio non redderet? Oratoria monasterii, et

necessaria quæque fratribus habitacula ædificare et amplificare decreverat. Ad quod opus frequentissime, sequente fratrum et juvenum cæterva, cum silentio psallendo incurvo dorso non sine sudore lapides et cæmenta ferebat. Nemo aliquando ducum aut militum tantum gloriatus est in speciosis armis et fortibus equis, quantum ipse gaudebat librorum copia, immortalibus utpote animæ thesauris, quibus scribendis et emendandis instabat laboribus inexhaustis et assiduis. Balneis, nisi superfundendo, non est lotus; carne et adipe, caseo et ovis non est usus, quamvis ipsius carnis edulium concederet, et ipsemet propriis manibus præpararet, et incideret debilibus. Quotidianam in cibis frugalitatem hujusmodi omni tempore inconcussam tenere studuit, ut vilibus et minus esculentioribus atque insulsis cibis relectus satietatem usquequaque caveret, vinum forte et austerum quasi venenum fugeret. Benignus et humillimus erat subditis et obedientibus, terribilis ac velut fulgur apparebat superbis et resistentibus.

13. *Auctor ab eo benigne acceptus.* Memini certe, nec unquam aliqua dies hanc memoriam meo eximet animo, quam benignus mihimet more pii Patris occurrit revertenti ac miserrimo filio, et me fugitivum et inutilem servum, prodigumque filium et famelicum stola vestiri, atque calceamentis pedes muniri jussit. Nec me inter mercenarios passus haberi, in numerum filiorum qui secum semper fuerant quamvis immeritum, semper ascivit, et vituli saginati epulis et gaudiis non discrevit. Unde non immerito illi ingens a me debetur gratia; et optavi, semperque optabo ut ejus anima sedibus sublimata æthereis neclarea suavitate et regni potiatur auctoritate, ubi me suis sanctis meritis impetret sibi sociari perenni tempore.

14. *Festa ut celebrat. Somnum post matutinos non probat.* In celebrandis vero solemnitatibus, quam festinum se ac strenuum, ac spirituali gaudio alacrem vel hilarem ostendebat, quis digne referre sufficiat? Pridie quidem in vigiliis illorum admodum sibi in cibo et potu parcus erat, dicens primum sanctis martyribus esse compatiendum, cum quibus postmodum semper sit latandum. Exin modico somno indulgebat, et maturius cæteris a lectulo surgens, in oratione aliquantisper pernoctabat. Tunc denuo cum fratribus laudum officia ita strenue persolvebat, ut inter angelos positus divinæ majestati crederetur astare. Videres illum ad psallendum et canendum sua liquida et clara voce reliquos excitare, ne quis eorum somno marceret, sedilia cum lucerna circumire; defectos et humiles cantores, quibus vox esset modulatio ad canendum, et ad legendum doctiores præponere, adeo ut chorus eo præsentem non egeret alio duce seu præcentore. Ego met hisce oculis notavi, cum peracuta et altisona voce in processionebus cantando jubilaret, lacrymas per ejus ora fluere, quod paucis, et nisi spiritualibus reor posse contingere. Observabat autem lectiones

terminando, processionesque prætrahendo, ut ad diem usque divinam opus procederet, ne quid post matutinos ad lectum revertentibus invida hostis fraus subriperet, quod castitatis flosculos suave olentes adureret; et ita solemne gaudium fondando a sacra communione abstereret.

15. *De missis et communione quid statuerit.* Jam vero in capitulo, quæque erant dicenda in crastinum differendo, non permittebat fratres vacare multiloquio; sed peracto puro et hortatorio sermone de Evangelio, et mentibus auditorum sufficienter impresso, monebat ut pariter secum ante sanctam crucem sese cuncti prosternerent, et indulgentiam sibi interventu sancti festi, quod agebatur, a Deo attentius postularent. Quod unanimiter et cum lacrymosis suspiriis illis adimplentibus, primus ipse surgebat, et absolvendo eos, quantum poterat, ut ad missas agendas devote et humiliter præpararentur, et sacrosanctæ reverenter eucharistiæ participarent, hortabatur; sacerdotum autem nullus ante communem oblationem, ut privatam missam ageret, a choro secederet; sed uno eodemque tempore in conspectum summi Dei oblaturi in odorem suavitatis accederent. Eleemosynario quoque pauperes omnes et hospites largius solito ea die recreare imperabat, cum ipsemet nihilominus inter ipsa missarum solemnia gregi pauperum ad se confluenti pecuniæ largiretur munera. Itaque omnibus exstructis et ordinatis ex sententia, qualiter et quam reverentissime ad sancti archangeli Michaelis venerandum altare, cui non puto in orbe reperiri simile, procedebat et astabat cum electo ministrorum ordine, cujus quantumlibet disertis eloquentia valeat exprimere? Ego nimirum (liceat concedere veris) obstupefactus in hac parte deficio. Sed ne reatum incurram, si de tanta re penitus siluero, non totum, prout vidi et sentio, sed utcumque quod possum, eloquor. Cum enim divina tremebundus ageret mysteria, et in modum crucis ex more tentis brachiis et in cælum defixis staret obtutibus, perfusus lacrymis ipsam divinitatem videbatur contemplari vicinius: et totus ardens amore, imis funditus concussis visceribus, inter angelos mente translatus, si fas est dici, non jam homo credi poterat, sed spiritus et (ut pace sanctorum dicam) quodammodo alter angelus. Ita verus Dei minister semetipsum totum per cordis contritionem Deo incendebat in holocaustum, ipse ara, ipse sacerdos erat et sacrificium. Recolebat siquidem sæpenumero quod ait beatus Gregorius de hoc tanto mysterio (*Dialog. lib. IV, c. 58, 59*): «Pensemus quale sit pro nobis hoc sacrificium, quod pro absolutione nostra passionem unigeniti Filii Dei semper imitatur. Quis enim fidelium habere dubium possit in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem cælos aperiri, in illo Jesu Christi mysterio angelorum chorus adesse, summis ima sociari, terrenæ cœlestibus jungi, unum quid ex visibilibus atque invisibilibus fieri? Sed necesse est ut, cum hæc agimus, nosmetipsos Deo in cordis contritione mactem»

aus; quia qui passionis Dominicæ mystica celebramus, debemus imitari quod agimus. Tunc ergo vere pro nobis Deo hostia erit, cum nos ipsos hostiam fecerit. Et fidenter dico, quia salutari hostia post mortem non indigebimus, si ante Deo hostia ipsi fuerimus. Benedictus ergo quibus Dominici corporis portionem tradebat, vultus eorum et mentes, prout erat possibile, inspiciebat: et si quos minime compunctos aut indignos animadvertibat, a sacramenti participio continuo arcebat. Quis denique potens, aut sæcularis quelibet persona, festo die virum Deo deditum et lectioni vacantem, nisi grande et inevitabile urgeret negotium, extrahere a claustris poterat?

16. In hunc igitur modum solemnēs dies, ac potissimum ipsius Domini et intemeratæ Genitricis ejus festa colebat, quamvis in profestis ac quotidianis diebus a missarum celebratione cessare minime noverat. Dominicæ quoque Annuntiationis, Nativitatis, Circumcisionis, Apparitionis, in templum Præsentationis, parentibus exhibitæ subjectionis, baptismi, jejunii, sanctæ tentationis, et angelicæ ministratio- nis, nec non et prædicationis ac miraculorum, Transfigurationis itidem, Passionis et mortis, Resurrectionis, Ascensionis, Advocationisque et secundum assumptam totius nostræ salutiferæ dispensationis memoriam quotidie pura devotione recolēbat, et quinquaginta psalmos inter ista apte partiendo cum antiphonis congruis et collectis intercebat.

17. *Hospites excipit ut Christum.* De hospitalitate autem illius plurima dicere supervacaneum duximus, cujus re atque experientia ita factus est inclitus, ut singularem palmam illius suis obtineret temporibus, fletque per eam cunctis in Romano fere orbe degentibus celebris ac notissimus. Nam; quoniam *hilarē datorem diligit Deus (II Cor. ix, 7)*; multam animi ac vultus in adventu hospitem alacritatem præferbat; et tunc permaxime divinitus sese visitari et quodammodo beatificari crederet, quoties non unus tantum hospes, sed multi simul supervenissent. Hanc itaque tam liberalem humanitatis gratiam cum nullis cujuslibet generis hominibus denegaret, domesticis fidei præsertim ac peregrinis, sicut præcipitur, speciali et humillimo affectu, sicut ipsi Christo, cum omni reverentia deserviebat: quorum frequenter multitudo, quoniam locus in Romano itinere est positus, oppido fessa et lassabunda ad eum confluebat. Illis nimirum quotquot erant episcopi seu cardinales Romani, canonici quoque, abbates et monachi, postquam de more cum fratribus omni officio charitatis occurrisset, præparata balneacula et tapetibus sufficienter strata singulis apte distribuēbat, et ministros lectos ac strenuos, qui ad nutum semper astando servirent, illis deputabat. Ipse vero velut succinctus hospes, huc illucque cursitando, tempore prandii omnium manibus aquam infundere festinat. Dehinc pulmentaria, prout cujusque propositum est, copiose administrari jubet. Ipse, ne cui aliquid desit, ministros hortatur,

A ac circueundo providet omnia, cupiens varia, ut dicitur, fastidia vincere cœna. Procurat etiam ne turpe toral, ne sordida mappa corruget nates. Splendeat ut focus, scyphorum, lancis et cantuari munda supellex. Postremo qui pridem sibi asper erat et parcus, participando mensæ hospitem benigne solvebat hospitis animum, et præsentē sponso, ineptum putabat et injustum servare solitum rigorem juniorum; post eorum discessum recompensans in districtione continentiae, quidquid minus solito ipsorum causa fuerat actitatum, secundum quod scriptum est: *Non possunt jejunaire filii sponsi quandiu cum illis est sponsus; venient autem dies, quando auferetur ab eis sponsus et tunc jejunabunt (Marc. ii, 19)*. Inter epulas ipsas, amoto procul omni strepitu, aut lectio sola resonare, aut, ut lætum ageret convivium, jucundum de rebus spiritualibus colloquium fieri. Quid plura? Large illis per omnia suppositando indigentia, credere se reficere Christum, secundum illud propheticum: *Hæc requies mea, reficite lassum (Isai. xxviii, 12)*.

18. Enimvero videatur quidam implere charitatis officium serviendo hospibus per biduali aut triiduum. Benedictus cum eos secum haberet per aliquot menses seu tempus annum, quin, ut verum fatear, biennium vel triennium, exhibendo tam ipsis quam equis eorum ac famulis ad usum quæque erant necessaria, non mutabatur nec minuebatur erga eos prior benevolentia; sed inconcussum et eundem gerens animum, qualem charitatis affectum monstraverat in primordio, talem et ferventiorē gerebat in extremo. Et ne tantum videretur illis prodesse in alimentis, quosdam vesibus valde bonis, quasi suis usibus præparatis, vestire, quibusdam equos donare, aliorum loculos nummis implere; nonnullis vero, qui omnibus his carebant, aut suis rebus nudati, deprædatique in itinere fuerant, hæc omnia simul largiebatur; et ita denuo læti ac Deum benedicentes atque ejus famulo grates agentes donum regrediebantur. Debiles quoque et diutius per viam languoribus affecti enitebantur, quantum poterant, ut ad monasterium pertingerent quæstocum, quod certi erant esse quasi asyllum ac commune receptaculum omnium miserorum. Quos Pater sanctus benignius refocillabat, corporaque eorum, plurima valetudine attenuatum, delicatioribus cibus atque usu balnearum usque recreabat, donec ad pristinum incolunitatis statum eos reduceret; et sic eos suo viatico et benedictione suffultos dimitteret, præcipue illos, a quibus præsentis sæculi retributionem nullam speraret.

19. Præsens aderam cum frater quidam, cujus nomen prudens prætereo, ante Patrem Benedictum venit, et maligno mentis suæ spiritu inflatus super hospitem frequentia, eo quod viderentur sibi monasterii bona quæque absumere, ita rudacter apud eum conquestus est: « Quid est hoc quod vos agitis? quam ob rem omnium rerum nostrarum copiam ignotis et advenis tam affluenter ac per multa tem-

pora dilapidando dispergitis? Æquumne volis videatur et integrum ut ipsis optime ac splendide opulentibus, nos per rerum utendarum inopiam deficientes, ceu famelici esuriamus? Sicut a veridicis certe accepimus, et ipsi experimento probavimus, non habent aliorum monasteriorum abbates hujusemodi usus; sed si quis ad eos vespertinus hospes advenit, aut discedit in crastinum, aut, ut multum, forte moratur per biduum. Vos autem nil credendo hospitibus actum, cum quid supersit agendum, quidquid undecumque corradere potestis, eisdem nimis prono favore semper largiri non cessatis. Cumque talia verba nesciens ac pusillanimis murmuratione turgidus dissidenter evomeret, vir bonus, ut erat mitis atque placidus, ad singula ejus mordacia dicta nihil aliud quam illam apostoli auctoritatem studuit opponere: *Hospitales invicem sine murmuracione (1 Petr. iv, 9)*. Unde contigit ut tam sancti apostoli auctoritate, quam patientiæ ipsius lenitate frater devictus, nunquam deinceps proriperet in tantos dissidentia vel impatientiæ ansus.

20. Præscriptis itaque pietatis et misericordiæ operibus, quorum odore ubique flagrabat, sicut ager plenus cui benedixit Dominus, dilectus factus est Deo et hominibus: adeo ut beatæ memoriæ papa Gregorius, sanctorum canonum suscitator et custos integerrimus, qui pro legis Dei veritate ab Henrico perfido rege et Simoniaco, et Guiberto hæresiarcha apostolicæ sedis invasore innumerum perperussus est persecutionum impetus, suis eum sic attolleret ac foveret litterarum consolationibus. Viscera sanctorum requieverunt per te, frater. Hæc de ejus hospitalitate dicta sufficiant. Nunc de pauperum cura et elemosynis ejus paucis agamus, cujus tam vehemens illi erat studium, ut cum nefas putaret, si penes se alterius pecuniæ aliquid in loculis haberet reconditum, forebat tamen super se semper elemosynæ censum, ne quando vacuus ab eo redire posset aliquis pauperum. Et quamvis a suo monasterio, ut alter Martinus, facile erui non posset; si tamen existentibus causis de monte descenderet, elemosyna, sicut scriptum est, quocumque fiat in manu illius sudabat; quatenus ejus assidua largitione quotidianos mundaret excessus; qui frequenter solent irrepere curis familiaris rei ac negotiis sæcularibus. Jam vero extra monasterium positus, tutelam et curam viduarum, pupillarumque et orphanorum, qui suæ ecclesiæ juris erant, ad se potissimum pertinere aiebat; et ne alicujus violentiæ opprimerentur, anxie providebat. Vidimus sæpe cum inter Judices compelleretur sedere, ipsique caudiculi linguas acuerent litibus, tacitum finem rei expectantem, et fibrum, quo carere non poterat, præ manibus habentem, lectioni magis operam dare, donec in placiti exitu necessario aliquid discerneret aut determinaret. Quis mortarium in ejus præsentia nugari, aut inepto ludere dissociatus ut nepos præsumeret, excusso risu dissolutus aut turpi scurrilitate? Adeo integritas et

A severitas animi in ejus venuste et gratia pleno vultu, signis decentibus erumpendo apparebat, et formosæ egregiæque personæ speciosa proceritas imperiose semper et ubique eminebat, ut aspicientium oculos ad honestatis reverentiam et Dei cultum non solum invitaret, sed etiam traheret.

21. *Prioratus ut visitat.* Fratres autem, qui in cellis monasterii longius debebant, et quorum illi cura erat maxima, visitaturus, in primis summo opere providebat tantam librorum copiam secum deferre, quæ usque ad reditum sufficere posset sibi comitibusque ad pastum animæ. Positus vero in itinere, per aliquot horas, priusquam ab hospitio exiret, cum suis lectioni vacare. Ad quod si fortæ sæcularium tumultus officeret, in pomeriis domus seu vineis locum amicum quieti seligere, præstolantibus cæteris, consilii agendi vel cujuslibet rei occasione. At ubi cum ventum erat ad loca quorum gratia exierat, fratrum vitam et actiones, secundum prophetam, sodiendo parietem inquirere et subtilissime examinare satagebat, et instructionem correctionemque necessariam subministrare. Claustra seu cæteras regulares officinas facere eos compellebat, quibusdam pauperioribus ad hoc opus sumptus præbendo, seipsum pauperare voluit, aut per se ædificando moratus est, quoad illud opere complexit. Hortabatur magnopere ne bini tantum aut terni, aut certe singuli manentes more Sarabaitarum vellent vivere; sed semper hujusmodi, si fieri posset, numerum excedentes, et ad monasterium seu ad cellas in quibus majori ordo servabatur diligentia, crebro recurrentes animarum suarum saluti sollicitè consulerent. Obtestabatur per Christum, ne Simoniaca aliquatenus hæresis polluerentur, summaque detestatione eos abhorrebat, qui pro decimis, vel ecclesiis adipiscendis, sicut moris esse solebat quibusdam monachis, vel cuius oboli pretium largiretur.

22. *Absens a suis desideratur.* Cum autem causis aliquando emergentibus, ultra promissum statutumque temporis terminum moraretur, sic eum fratrum fidelibus citus desideris ac rotis revocabat conventus: « O pie pastor et Patrum maxime, jam nimium abes, maturum reditum pollicitus, jam nimis ingratae sanctitatis absentia nostra plena tuæ dilectionis sollicita pectora. » Quos ipse Apostoli dicto (*Philip. ii*) sic noverat refovere: « Si qua consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis, implete gaudium meum, ut idem sapiatis, eandem charitatem habentes, unanimes, id ipsum sentientes. Itaque, charissimi mei, sicut semper obeditis, non ut in præsentia mei tantum, sed multo magis nunc in absentia mea, cum metu et tremore vestram ipsorum salutem operamini. » Jam vero in reditu, cum adventus illius famæ fratrum aures percelleret, tanto gaudii omnium curda hilarescebant, testabantur lærymæ suæ præ nimia exsultatione.

23. *Item a pauperibus.* Taceo de pauperibus, quorum multitudine adeo tunc densabantur montis an-

fractus, ut vix per eos fieret transitus. Hi ergo, A
audito nomine ejus, ingenti tripudio hujusmodi dabant voces ad cœlum cum lacrymis et plausibus : « Advenis tandem, Pater desiderabilis, advenis. Jam reddis lucem patriæ, unicum solamen dulceque præsidium, et spes tuis orphanis, contractis atque viduis. » Alii quoque applaudentes succinebant : « O utinam ! Pater optime, et rerum tutela nostrarum, tibi longæva vita donetur divinitus, quo tuis clamur elemosynis multis temporibus ! » Tunc illo per montis clivos ascendente, alii prædeuntes de suis tuguriis ac mapalibus, alii infirmi suis latentes in antris seu cubilibus, nonnulli orphani sive pupilli præeuntes ac subsequentes, velut alter Christi exercitus suo duci, omnes triumphali voce concinebant : « Benedictus qui venit Pater Benedictus. » At ille psallens et incedens nonnunquam pedibus discalceatis, ceu bonus opilio, prudenter discernens vultum proprii gregis, per seipsum largiori manu dabat cunctis egenis, maxime curam gerens super cæcis, debilibus, atque contractis. Hæc, quoties ascendebat, operari non negligebat, ut maculas curæ familiaris dilueret Domini præcepto dicentis : *Date elemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis* (Luc. xi, 41).

24. Forte aliquis mihi succenseat, et hoc quod texto opus, quasi vile ac sterile nulliusque momenti, eo quod signa atque miracula nulla complectatur, pronuntiet : non intelligens quemlibet sanctorum magis vera virtute animi, et optimis moribus metiendum, quam miraculis, quæ bonis atque malis communia esse possunt, prædicandum. Sed immerito. Hæc enim quæ de Dei famulo retulimus, sanctitatem efficiunt, illa tantum loquuntur : ista legeatibus ædificationem, illa plerumque solam admirationem reddunt. Est quoque satius magnæque virtutis documentum præstantius, vitia et prævæ delectationis fomenta quemque ab animo pellere ; et sic bajulando quotidie crucem, quodammodo semper martyrem esse, quam immundorum spirituum catervas ab hominibus ejicere, quod etiam multos pseudo non ignoramus posse patrare : et in aliena carne morbos diversique generis febrium cohortes extinguere, quod per herbarum etiam vires et medicinarum antidota fieri liquet esse possibile. Timeat autem miraculorum appetitor et amator, quod in Evangelio suis calumniatoribus exprobrat Salvator : *Generatio mala et adultera signum querit* (Math. xii, 39). Idemque discipulis super miraculorum effectu gloriantibus ac dicentibus : *Domine, etiam demonia subjiciuntur nobis in nomine tuo* (Luc. x, 17), ait : Nolite gloriari quia demonia vobis subjiciuntur ; sed gaudete potius et exultate, quia nomina vestra scripta sunt in cœlis (Ibid., 20). Quod autem divina miracula cessare quorundam aliquando peccatorum enormitas faciat, exinde perpendimus quod eadem Domino nostro, cum sit re vera omnipotens, impotentia quædam ascribatur, cum de eo ab evangelista dicitur : Et non poterat ibi, id est Capharnaum, aliqua facere miracula propter incredulitatem illo-

rum (Marc. vi, 5, 6). Et beatus papa Gregorius in suo Dialogo : « Plerique, inquit, hodie signa non faciunt, et tamen signa facientibus dispares non sunt. » Item ipse in quadam homilia : « Signa hæc in exordiis Ecclesiæ necessaria fuerunt. Ut enim fides credentium cresceret, signis et virtutibus fuit nutrienda : quia nos cum arbusta plantamus, tandiu eis aquam fundimus, quousque ea in terra convalescere videamus : at si semel radicem fixerint, irrigatio cessabit. Nos ergo metuentes illud unde præco veritatis Paulus, in quo Christus loquitur, Judæorum perfidiam causatur : Quoniam Judæi signa petunt, et signa non sunt data fidelibus, sed infidelibus (I Cor. xiv, 21) ; ad perfectionem feramur, et in isto Dei famulo non signarum efficaciam quæramus, sed robor animi, veræque dilectionis Dei ac proximi, qua egregie insignis est, et per quam tota lex adimpletur, decus et constantiam admiremur : quamvis et nos paramus plerique de eo scribere, quæ non usquequaque indigna ferantur admiratione.

25. *Chuniberti episcopi vim patitur Benedictus.* Opera pretium est jam nunc adversitates illas multiplices quas a Simoniacis et schismaticis, maximeque a Chuniberto Taurinensi, perpeusus est, inserere, et quoniam scriptum est : *Vasa figuli probat fornax, et homines justos tentatio tribulationis* (Eccli. xxvi, 6) ; iste quoque diversis malorum angustiis pressus, instar auri probati ac lapidis pretiosi, ad coronam æterni Regis aptus appareat ; et passus ad modicum cum sanctis, perenni cum eis luce splendescat. Ab eo namque tempore quo, sicut initio præfatus sum, idem Chunibertus ab Alexandro papa in mandatis accepit quatenus, si Romanæ sedis amicitiam vellet colere, Clusino monasterio solius beati Petri patrocinio olim commisso, atque eidem abbati Benedicto minime infestus esset ; inique mentis lividus dissimulato curia digressus, dolos quos ruminabat, per rerum monstravit exitus. Cœpit quippe multis obsecutionibus, et abusivis injustisque exactionibus abbatem vexando lacerare : interdum tamen, ne Romani pontificis imperium offenderet, ab injuriis temperare. At vero prædicto papa Alexandro ex hac luce subtracto, et Gregorio archidiacono apostolatus culmen adepto, cum inter eum et regem Henricum, propter Simoniacam hæresim excommunicatum, D magnum fieret discidium ; tunc et Chunibertus cum aliis plerisque Italiæ pontificibus, occasione schismatis reperta, regem suum secutus, et cum eo pariter anathematis vinculo innodatus, a Romana Ecclesiæ communionem solidius dissilivit : et sic demum effrenatus, ad persequendam Clusinam ecclesiam et abbatem, pro viribus animum intendit.

26. Et prius quidem fratrum animos diversis sollicitationibus ac blandimentis suavisius tentat corumpere, si forte eos ab abbatis sui obedientia sive subjectione circumveniendo aliquatenus posset subverttere. Quod cum minime dolis procedit, alia via aggreditur eos expugnare, et mala quæ poterat inferendo, ac messes eorum se ablaturos minitans,

effecit ut quidam e fratribus, Patre Benedicto non approbante, ad eum venirent, si forte horarum frugum ab eo usum impetrarent. Quos ubi vidit vir ventosus, ut erat mirum in modum humanæ laudis avarus, signorum classe ipse charitatis expers cymbalum tinniens, mox urbem totam commovet, cunctos cives et populares suos convocat super fratrum florum pœnitentia, eo quod Benedicto quasi a se excommunicato communicaverint, illis nolentibus ad populum concionatur. Denique facit verba plena sui laude et Benedicti abjectione, subjiciens canendo: « Venite, filii, audite me. » At illi fratres taliter illud, ad monasterium sunt regressi, non sine pœnitentia, quod ejus participio sic fuerant taminati. Tunc Chunibertus, alter Herodes, videns quod ab illis ludibrio sit habitus, majori indignationis et iræ face succensus, suas vires exserit, hostili manu monasterii agros populatur, villas et ecclesias igni concremat, factaque multa præda, sed non absque suorum grandi factura, redit, militum agmine lacerto, ad propria.

27. Sed Benedicto næc intrepide aspiciente, et super ejus recordia magis flente et orante, Chunibertus nihilominus cum Petro marchione conjurat ut, sæpe dicto abbate a monasterio ejecto, alium sibi, prohi nefas! ibidem præponere liceat. Nec mora, et ecce uterque multo milite stipatus ad sanctum locum properat, porta: effringuntur, famulo Dei Benedicto, ut quam cito exeat, imperatur. Sed adfuit plane virtus divina. Nocte enim jam imminente, dum vir Domini impavidus in oratione et Dei laudibus pernoctat, losi ejus hostes per totum noctis spatium epulantes plus nimio sese mero ingurgitant. Mane autem facto, impulsus, crebro, virtute angelica, ob quam rem venerant oblitus, citato gressu exeunt, et infecto negotio nemini quidquam loquentes dilabuntur.

28. *Ejicitur Benedictus.* Nec multo post Chunibertus ille ad se reversus, sed divino miraculo minime conversus, marchionem adit, eumque pactis funestis impetendo, quod Benedictum a loco non pepulerit, perjuri arguit. Ad quem ille: « Quid est, cerebrose, quod loqueris? Satisne sanæ mentis es? Nunquid locum et abbatem tuæ potestati, prout pepigi, non deliberavi? Nil jam mea interest. Actum, inquiunt, ne agas. » Quid plura? Senex inveteratus impellit juvenem circumflecti multis circumventionibus, et sæpe insibilando venenata consilia, ejus patulis auribus urget ad facinus, per quod non dimidiando dies suos periturus erat ipse maturus. Venitur ergo quantocius ad monasterium: pellitur Pater Benedictus, complarinis suorum lacrymoso suspirio comitari illum cupientibus. Et quamvis posset hostibus facile resistere, Pyrethiriani montis tutela satis natura muniti et arte; maluit tamen humiliter adversario cedere, præcepto Domini dicentis: Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam; simulque dedit locum iræ, imitatus vestigia summi Patris Benedicti, monachorum omnium ducis eximii, qui

A locum suum deseruit, circumactis similiter insidiis ejusdam sacerdotis impii. Manavit ergo pauper et exsul aliquantum temporis extra possessionem monasterii, in vico qui dicitur Sancti Antonini: ad quem tamen totius congregationis intendebant oculi, et de illius nutu seu dispositione pendebant, quamvis illius scelesti et sacrilegi custodes ac famuli in monte residentes, sacri altaris oblationibus diripiendis inhianter insisterent.

29. *Cassianum ad Regulam intelligentiam esse necessarium discit.* Sub eodem tempore, cum mundani strepitus quam maxime securus amicæ quieti et lectionis studio operam daret, et ad intelligendas Regulæ quasdam sententias, quarum scrupulo non parum movebatur, ad ostium amici pulsaret, sanctus Benedictus monachorum legislator et signifer in somnis illi apparuit. Videbatur autem illi quod ad mensam tantus Pater sederet, sibique assistenti ac ministranti vini pocula ad bibendum porrigeret. Deinde ab illa mensa surgens dicebat illi: « Filii mi, sequere me. » Cumque jussus pedetentim præeuntis vestigia sequeretur: « Mi pater, aiebat, utinam super sententiis quibusdam in regula tua positus, quas minus evidenter intelligo, me certificare digneris. » Ad quem major Benedictus: « Si vis, inquit, charissime, de quibus ambigis plenius informari, et monastici ordinis perfectionem desideras adipisci, quære tibi librum Joannis Cassiani, qui Patrum Instituta ac collationes stylo prosequitur latiori. » Hac igitur visione positus, et satis superque gavisus, quam vehemens studium postea habuit illum librum legendi, nostri testificantur oculi. Aliquantum fluxerat temporis, et cum hujus visionis seriem Hugoni venerabili abbati Cluniacensi retulisset, hæc ab eo audivit: « Poculum a Patre nostro, cui ministrabas illum, statim secuturus accepisti: quia necesse est te, frater, calicis et passionis sanctorum compatiendo participem fieri. » Quod ita significatum, sicut tantus interpret dixit, rerum probavit exitus. Sed prius dicendum est qualiter absque humano adminiculo idem pastor noster monasterio per Dei voluntatem sit restitutus.

30. *Adversarii ejus dant pœnas.* Quadam namque die fratrum diutinis lacrymis admonitus, solis jam abeunte curru, montis verticem paucis comitatus subiit. Cujus mox audito famoso nomine, omnis illa sacrilega manus, quæ sua indigna statione et rapina locum polluebat, ingenti horrore percussa illico fugiendo defluxit. Petrus autem marchio, pro eo quod sanctum locum violavit, necnon et virum Deo plenum sua temeritate contristavit, post trium mensium spatium, angelica, ut credimus, ultione percussus, vitam mæe finivit. Chunibertus quoque super nequitia suæ ausibus non diu gloriatus est. Nam qui prius pollere videbatur sapientia et episcopali dignitate, involutus tandem Henrici superbi regis errore, ac per hoc ab apostolica damnatus sede, quanto de celsiori gradu proruit, tanto gravi casu elisus est. Porro quoniam in reprobum sensum meritis exigent-

tibus traditus, lo. um quem princeps angelorum Michael superbix ultor promptissimus elegit, ipse irreterenter temeravit, extemplo vita privatus, nec in sepulchris patrum suorum, hoc est in sede sua utpote excommunicatus, sepulturam promeruit.

31. *Henrico imp. exorsus Benedictus. Ab eo comprehenditur.* Longum est enarrare, et lectionis prolixitas forsitan aures minus purgatas oneret, si velim explicare per singula, quot et quanta pertulit acerba bonus doctor noster ab Henrico rege ejusque complicibus Simoniacis, pro veritatis ac religionis constantia. Sed, ut verum paucis absolvam, quia ipse catholicam veritatem apprime colebat, et beato papæ Gregorio ejusque sequacibus favebat, et charitatis largitionumque copia, ut jampridem diximus, complacerebat: propterea regiam anam Simoniaci canes videlicet paulatim hac fama atque latratibus compleverant, solum esse Benedictum, qui faceret ut suum regi detraheretur diadema, et in monasterio Sancti Michaelis, quo pacto vita et regno pariter privaretur, crebra fieri conciliabula. Unde regali non parum infensus curiæ, cum a deo papa Gregorio, cui ob merita sua erat charissimus, Romanam quodam tempore fuisset invitatus, ejusque colloquio fructus ad Casinum montem properaret, idque regi post biduum compertum foret; tanto studio jussit illum persequi, ut ejus impias manus nulloatenus posset effugere. Multo quippe militum equorumve sudore, antequam illo perveniret capitur, trahitur, nec sine calumnia ad regem reducitur. O qui tunc plausus, et gaudia quanta fueret! Iniquorum nempe sacerdotum non cœlestis, sed terreni regis palatio excubantium, alii cruce dignum, alii ultricibus flammis concremandum, nonnulli ferventissimum ferrum per ejus tempora penetrando adlegendum, plerique oculis cæcaturum in longum exsiliū detrudendum, ut regnum tanta sordē purgetur, adjudicant. Fit prorsus quasi insigne tropæum, communem hostem esse captum, monstrum magnumque esorem regiæ salutis et suorum omnium.

32. *Adaleidæ favore eripitur.* Has igitur verborum cruces, et plurimas id generis contumelias diræ custodiæ mancipatus, suisque rebus exspoliatus jam dudum mansuete tolerabat, nihilque aliud quam suprema mortis pericula ac corporis sui ludibria manebat: sed Dei nutu et archangeli providentia, adfuit illi præsidio Adaleidis marchisia, mulier in Dei rebus tunc bene devota, et in rerum administratione constantissima, de cujus morte multis facta præda nostra usque hodie gemuit patria. Hæc itaque, quoniam apud regem tunc temporis multum poterat, constanter ad eum intrat, et ut illum Dei famulum, qui etiam secum venerat, sibi pro sua reddat clementia humiliter supplicat. Hunc suæ decus patriæ, columnam et quasi solem affirmat esse Italiae, sequē reverti, nisi eo recepto, impossibile.

(5) Et tamen Franciscus Augustinus Chuniberto substituit Wibertum, Wiberto Maynardum, nulla Wilhelmi facta mentione.

A Viam est ergo regi quod petebat durum; hæc tamen offendere ratus non esse sibi integram, eo quod regni quodammodo claves et Longobardie teneret aditum, quamvis invitum multisque reatens, Patrem reddidit Benedictum. Ereptus itaque sicut ovis a luporum sævis faucibus, et ad monasterium regressus, tanto in jejuniis et elemosynis ac in Dei rebus astrinxit, quanto extra cellam evagatus sæculi rebus atque sceleratis administis exstitit. *Qui tetigerit, inquit, picem coinquinabitur ab ea; et, Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus.*

33. *Witelmi episc. pravi mores.* Mortuo autem, ut superius dictum est, Taurinensi Chuniberto, successit ei quidam (5) Witelmus, qui, quamvis omnia quos terra sustinet moribus esset turpissimus, potuit tamen obtinere ab Henrico rege pertervo, copia auri, ut possideret, imo pollueret lumen episcopi. Usurpata vero episcopi dignitate ipa sæx terræ, et fruges consumere natus, qui prius fuerat Stoicus, sive, ut aiunt, Paterinus, gaudens sorte mutata, quidquid undecunque compilare poterat ventri donabat avaro. Verum nil satis erat: quippe eam quater in nocte, si bene memini, totiesque in die blaterando pastum peteret tribus ursis quod satis esset. Is ubi bona episcopatus in fumum cineremque verterat, pauperum nostrorum rapinis gula harpiis digna rapacibus exæstibat. Talis ergo pernicis et tempestas baratrumque macelli anis plurimis sanctum Dei virum, nostrumque monasterium admodum vexavit, ventrisque onasum nostrarum rerum sacrilegio, et raptu fariendo, tandem ad iaster utris tumidus medius crepuit, atque ita sua face et sordibus supernas infernasque aeras polloit.

34. *Episcopi item Vercellensis.* Venerat ad monasterium et Vercellensis episcopus, æque ipse pestis ac Simoniacus: jamque presbyter illius super venerandum sancti Michaelis altare missas acturus calicem posuerat, cum jussu patris Benedicti fratres supervenientes calicem ad terram rejiciunt, episcopum una cum presbytero suo ab altari retrahunt, et ab ecclesia non absque injuria eliminant. Quam rabidis tunc ille potens minis simul cum marchisia, ad cujus curiam venerat, intonuit; quæ rerum damna, vel injurias ab illis ob hanc causam non pertulimus? Hæc ideo dixi, ut ostenderem, quanta constantia vir Domini atque ejus alumni semper Simoniacorum fugerint consortia, et vitaverint cautius sanguine viperino, tametsi multa ferrent incommoda hoc amore veritatis et zelo.

35. *Monachus mire convalescit.* Frater quidam, quem hodie reor superstitem, plurima infirmitate laborans, in extremis positus lingue officium amisserat: sed viro Dei Benedicto cito adveniente, et illum suo nomine paterno affectu vocitante, cum minime respondisset: Præcipio, inquit, tibi per obedientiam, fili Petre (hoc enim erat ejus nomen), ut mihi loquaris. Ad hanc vocem oculos mox ape-

riens delictorum confessionem egit, susceptisque A
divinis sacramentis, orante tanto Patre, ocius con-
valuit.

36. *Item alius.* Novimus alium mei nominis fra-
trem, qui dum nimis incautus super solarium miræ
altitudinis temerarius incederet, lapsus est, et tanto
casu omnibus pene attritis ossibus, in domum infir-
morum delatus, multis quamvis balneorum usibus,
seu epithimiorum fots medicamentis, jacebat de-
speratus. Huic jacenti quasi exanimi et dissoluto
senex canitie et albis vestibus decorus in somnis
visus est, dicens illi : « Surgens sequere me. » Cum-
que frater propter defectum suum, cuius erat sibi
consciis, hæsitando moram faceret, rursus senior
ingeminans : « Surge, aiebat, surge; et hunc quo
membra debilia sustentens accipe baculum. » Mane
igitur factu, cum idem æger patri Benedicto sibi
assidenti visionis hujus ordinem panderet, contigit
ut bonus Teutonicus baculum fabrefactum abbati
offerret. Quem idem Pater infirmo bajulans : « Hic
est, inquit, baculus tibi, filii charissime, in somnis
traditus, accipe, nihil addubites, surge. » Qui sta-
tim, mirabile dictu ! ita erectus est, ut pedes cæte-
rique artus sua deiiceps officia streanne facerent.

37. Tempore quodam communi utilitate fratrum
admonitus in Longobardiam exierat : sed quoniam
gregis sibi commissi absens etiam sollicitudinem
gerebat, cum more solito post Completorium lacry-
mosas preces quasi pro filiis holocausta Domino
obtulisset, positus in cubili, cœpit fratrum mores
ac vitam animo secum revolvere. Tali igitur cura,
ut assolet, exæstuanti somnus obrepsit, viditque
angelum quasi succinctum et ad iter agendum præ-
paratum ; quem interrogans : « Quo tu, inquit, o
beate, sic intendis pergere ? » Cui angelus : « Ad
monasterium vado, jussu Domini correpturus quem-
dam fratrem impoenitentem, et immemorem factum
sui delicti. » Simulque designat illi et nomen fra-
tris, et acti facinoris. Nec multo post tempore vir
Dei ad montem regressus, invenit monachum illum
angelica visione notatum, lecto gravi ægritudine de-
cubantem, qui mox adventu ejus, quem anxius op-
periebatur, exultans, ut se visitaret oravit : et con-
fessus peccatum illud, pro quo divino flagello mul-
tabatur, indictæ poenitiæ et orationum ejus salu-
tari antidoto, non solum animæ, sed etiam corporis
cito salutem promeruit.

38. *Paschalis cereus.* Longobardus quidam causa
orationis ad Sanctum Michaelen venerat cum pro-
prio filio. Qui dum attentius agens curam orationis,
cuncta Oratorii circuiret altaria, accidit filium li-
centius vagari patris solum custodia. Qui licet
puerili rerum victus concupiscentia, de paschali
cereo ante sanctum altare, ut moris est, sito, fur-
tim portiuunculas compilavit. Quod tametsi videri
poterat non grande piaculum, virtus tamen archan-
geli istud non dimisit inultum : ut, postmodum,
credo, evidenter claresceret quid faceret per fidelem
suum Benedictum. Nam cum paulo post vir ille cum

A puero suo de monte descenderet, cœpit ilem puer
gravi dolore illius manus, quæ furti conscia erat,
vexatus, totus tromere, patremque his vocibus in-
terpellare : « Accurre, pater, accurre citus, en
moriior, nisi subvenis quantocius. » Cumque homo
ille manum filii, utrumque jam brachium valde intu-
mescere cerneret, nimia doloris anxietate turbatus,
bos ad cœlum displosis manibus ferebat ejulatus :
« Me miserum, quid agam ? Sancte angele, quid
facere voluisti, ut unicum meum, quem tibi præsen-
taveram, sic tolleres mihi ? » Recepto tamen sensu
et sedatis lacrymis, sciscitatur puerum sermonibus
blandis : « Chare filiule, quid fecisti ? Num in san-
ctuariis aliquid tetigisti unde sancti archangeli cel-
situdinem forte offenderes ? » Tum ille : « Ita est,
B inquit, de sancto ejus cereo particulas quasdam
mibi subripui. » Ad hæc hanc causam intelligens
morbi, ad sancta regressus, petendo veniam nati
realibus, lacrymosis complebat monasterium cla-
moribus. Quibus excitus adveniens cum fratribus
vir Domini, vehementer condoluit misero homini :
et facta oratione, aqua, quam mox benedixit, mem-
bra pueri dolentia ac tumida aspergit ; et ita patri
sanum et bene se habere clamantem filium resti-
tuit. Quanto ille bonus vir gaudio descendens tripu-
diavit ex laude archangeli atque ejus famuli Bene-
dicti, et cantu, quo totum nemus resonabat, intel-
ligi potuit.

39. *Puer ex lapsu illæsus.* Neque illud miracu-
lum reticendum, quod multi qui videre, magno
stupore attoniti solent enarrare. Quidam Cismon-
tanorum nobilium, dum cellas ultra montes ali-
quando reviseret, filium suum parvulum, qui Guigo
vocabatur, tanto patri ad monasticum ordinem
educandum tradiderat. Quem dum in equo effre-
nando nimis ac feroci a fratre sibi dato secum du-
ceret, unus ex promptis famulis Morestinus (notus
est homo), videns puerulum equi impatientis in-
stabilitate jactatum laborare, imposuit illum in
mula, ut mansuetioris animalis dorso suavius jacta-
retur. Ventum erat ad locum cujusdam magnæ val-
lis quæ Gumnisia dicitur, ubi Beza violentus amnis,
exesis utrinque suis ripis, viam iter agentibus juxta
se habere non patitur. Hac igitur cogente ne-
cessitate, ascendentibus illis per arctam semitam
D montis secus positi, unde transeuntium per ardua
oculos hians abyssus sua altitudine potest offendere,
accidit ut infans ille timore equi præeuntis et huc
atque illuc terga versantis, frenum nimis trahens,
cum eadem mula cui insidebat in præceps rueret,
multaque arena atque lapidibus in dorso montis
jacentibus secum devolutis, ad ima delaberetur.
Tunc patre Benedicto, qui non longe subsequeretur,
signum crucis super cadentem frequenter faciente
et orante, illuc aliunde curritur ; et puer quidem
mula aliunde excussus, quamvis mole terræ ac
saxorum obrutus et sepultus, nulla tamen alicujus
læsionis signa habens invenitur, cum in sella mula
toto corpore dilacerata ne una particula-integra

reperiretur. Multis itaque prae gaudio flentibus, spes omnino et incolumis abbati redditur. Quem interrogans: « Si, inquit, fili, aliquid doloris in aliquo membrorum sentis, dicito, consistere, vide ne mihi celes. » Cui puer: « Ego quippe nil mali patior: quia, cum caderem, videbatur mihi quod me, Pater, tu ipse per pannum capae meae teneres, et ut consisterem admoneres. » Talibus nimirum verbis pueruli innocentis satis compertum est meritis tanti Patris et crucis signo salutifero illum tunc fuisse salvatum. Istud itaque ingentis fuisse miraculi, si praeceptam illam abyssum cerneret, fidem tibi ipsi tui facerent oculi.

40. Venit aliquando ad conversionem miles quidam Allobrox, Willelmus nomine, moribus et genere haud ignobilis: quem gratanter suo more suscepit Pater insignis, reminiscens nempe illius Dominici dicti: *Omnis qui venit ad me, non ejectionem eum foras* (Joan. vi, 37), omnibus saeculum fugere cupientibus laetus occurrebat, et absque divitiarum personarumve praedicio, cunctis misericordiae sinus paudebat. Frater igitur ille conversus instituta sanctae disciplinae sitibundo hausit pectore, et saeculi prorsus despecta vanitate, ac spiritu Domino serviens, infirmitate correptus ad extrema deductus est, qui ab eodem Patre, necnon et Herimanno (6) cardinali, sancti praeconii viro et eruditissimo, visitatus, post sacram unctionem sanctaeque Eucharistiae perceptionem, cum esset laicus et litterarum penitus ignarus, coepit tamen cum illis ita agere verbis Latinis, ac si doctus fuisset iater grammaticos tempore ineuntis aetatis. Sicque mirum in modum de spiritualibus disputando, et multorum fratrum, qui eodem anno morituri erant, finem instare praedixit, et asserens se sanctam Trinitatem et vicino contemplari, felix illa anima feliciter hominem suum exiit. Qua de re Pater sanctus quamplurimum laetus, non cessabat grates Deo agere, praemittens ante se ad Dominum tales animarum fructus et primitias ex suo labore.

41. Adolescens quoque fuit ejus alumnus, nomine Lantelmus (nota res est), qui ad diaconatus ordinem nuper promotus, simplicitatis et castitatis virtute pollebat. Is etiam gravi infirmitatis molestia correptus mortis vicinae, linguae officio privatus jamdudum fuerat: et ecce subito quosdam fratres ad custodiam sibi deputatos suo indice ad se accedere significavit. Quibus propinquantibus ait: « Vox Domini intercidentis flammam ignis. » Instantibus vero illis quare haec dixerit, ut aperiret, omnino conticuit. Transactis autem paucis horis, cum illi quasi dissoluti nescio quid garrissent; simili signo eis innuens, dixit: « O vos, sacerdotes Domini, facilius possitis salvari, si semper cerneretis eum quem praesentem habetis. » His dictis eodem modo siluit. Die autem jam advesperascente, Benedictus Pater visere eum cupiens accurrit. Moris enim illi fuerat

A fratres infirmos ante omnia et super omnia, id est mane et sero, curam eorum agens visitare; et alloquens juvenem: « Fili mi, inquit, moriens quare mihi nihil dicis? » Tunc adolescens oculos jam morte gravatos aperiens: « Quid vis, ait, Pater, dicam? Morior equidem, sed mirum valde non est, quia senex ille qui illic sedet, post triduum me sequetur. » Dixit, et clausis oculis somno pie mortis resolutus est. Senex vero ille, cujus finem prophetiae spiritu praedixit, secundum carnem pater ipsius Benedicti abbatis erat, sancta conversatione et mira simplicitate egregius, qui in crastinum cum reliquis ad monachi illius exsequias ac sepulturam processit incolumis: sed mox valida febre correptus, in die tertio juvenem suae dissolutionis praeconeum ad beatam requiem, ut creditur, prosequutus est. Patri nimirum sancto, intermisso pauci temporis spatio, puer ille defunctus candida amictus dalmatica apparuit, sibi bene esse dixit. Haec non abere scripta esse intelligit, quisquis discipulorum laudem ad magistrum referendam censens, illorum fratrum merita patri eorum etiam et doctori Benedicto non immerito ascripsit.

42. *Benedictus triennis baptizatus.* Loquebatur aliquando idem Pater saepe nominatus mutuo ac familiariter, ut assolet fieri, cum quibusdam fratribus, quorum unus alacrior: « Domine, inquit, jam inalbescit caput vestrum canis. » Cui Pater Benedictus: Deo gratias. Aequum igitur est, ut Domino miserante, floribus erampentibus sui fructus succedant maturius. Sed quidni, frater, fieret? Jam equidem sum ego ferme sexagenarius. Verum unum est quod recolo, per quod Dei misericordiam me consecutorum spero. Trium namque eram annorum, quando baptismi gratiam percepi: et cum in salutari lavacro mergerer, visum est mihi non inferius ire, sed quandiu in ipso sacro fonte fui in alto mentis stata constituisse, unde mundum totum infra situm esset aspicere. » Haec verba habuit non multo post e saeculo migraturus, quibus forte finem vitae sibi propinquum ejus quodammodo conjiciebat spiritus, cujus qualitatem noster jam perstringat calamus.

43. *Carnes edere infirmus recusat.* Ante exitum vitae suae toto fere anno gravi ac dubia pulsatus est infirmitate. Cui cum medicorum alii aliter consulere, obediebat quidem illis praesentibus; at ubi se submoverant, praesentibus fervore quietis impatiens, et ad solitum disciplinae atque abstinentiae rigorem recurrens, corporeae necessitati minime indulgere noverat, ac per hoc recidivam molestiam facile iacurrebat. Et cum paulo post meliuscule habens sublevaretur, suae item debilitatis immemor ac securus ad nocturnas conventus vigiliis conabatur ascendere, subnixus trium fratrum auxilio, a dorso videlicet et utroque latere. Novissime vero cum regio morbo gravius afficeretur, quod ex histerico et citrino colore palam fcebat, a consueta victus parti-

(6) Ignotus fuit Onufrio Herimannus iste cardinalis.

tate et qualitate corpusculo ignorabat parcere, tamen morbus ille ob hoc, ut aiebant sibi, diceretur regius, quod regalibus cibis et delicatis ferculis assaturatur curabilis. Multis autem illi succensentibus et dicentibus, adhuc illum carnis edulio posse relaxari, sic respondit : « En ego morior, et comedam carnes? »

44. Mortis præcius, successorum mores prævidet. Voluit autem Dominus servum suum circa finem vitæ jugi et diutina debilitate tabescere; ut si qua forte vel levioris culpæ vulnera in illo manebant incurata, duro atque amaro transitu flerent medicata atque sanata. Hoc namque beatus Gregorius comprobatur fieri historiæ Regum auctoritate, ubi leo prophetam interfecisse dicitur peccato inobedienciæ, sed minime gustasse de sancto cadavere. De termino autem vitæ suæ, sic per visum longe ante certificatum accepimus. Videbatur videre se ipsum nudatum per mare nando ad litus pervenire, ibique inventis quibusdam paucis arborum surculis satis infirme radicatis utcunque illis hæsisse. Quam visionem mihi sedulo illi excubanti per seipsum interpretans dixit : « Per mare hujus sæculi laboriosa, ut cernis, frater, infirmitate natando nudus et pauper ad finem vitæ pertrahor : surculorum vero, quibus vix innitebar, radix infirma, in successoribus meis debilitatem et inconstantiam fore præsignat. » Hanc utique revelationem suam auctorem et interpretem nequaquam sefellisse nos attestamur, quicumque ejus mortem, heu ! non bene superstites aspeximus, et navem ecclesiæ nostræ pene dissolutam instabilitate ac pusillanimitate succedentium, ceu ventorum turbine, non ignoramus.

45. Ut ad eam se disponit. Unctus et viatico reficitur. His igitur et aliis hujusmodi revelationibus edoctus, post trium hebdomadarum spatium, hora diei sexta dissolutionem corporis sui prædixit adfuturam. Super qua jam non incertus, postpositis ex tunc omnino carnis suæ necessitatibus, totum se erigit et obligat studiis spiritalibus. Manant quotidie ex ejus oculis lacrymarum rivuli : constitetur Aurasiaco episcopo (*évêque d'Orange*), qui tunc nutu Dei aderat, et fratribus sua delicta. Fiunt crebræ visitationes ac missarum pro eo actiones, necnon et elemosynarum quotidianæ largitiones. Personant ante eum nocte dieque psalmi seu divinæ lectiones. Ipse quoque, quamvis corpore jam præmortuo, ac viribus cunctis effeto, psalmos qui dicendi sunt incipit, et sæpe associatur psallentibus. Postremo peracta unctione sacra, et Dominiica communio Eucharistia, ter illam beati Andræ antiphonam largo fletu ora rigatus prout potuit cantavit : « Domine Jesu Christe, magister bone, suscipe spiritum meum in pace, quia jam tempus est ut veniens desiderem te videre »

46. Obiit omnibus desideratus. His et similibus piis exercitatus operibus pastor noster egregius, in vigilia sanctæ Pentecostes tradidit Domino spiritum. Ad cujus exsequias per triduum rite ac devote ce-

lebratas convenere frequentes episcopi et abbates, vicini fere omnes clerici ac monachi, catervatim quoque concurrunt laici, militum atque pagensium, utriusque sexus cunei : alii fama sanctitatis accitit, plerique charitatis ejus viscera et dulcedinem experti. Fletus in commune; præcipue ejus alumni rigant solum lacrymis. Cujus vel saxca pectora non moverent ad pietatem, viduarum et pauperum lacrymæ, quos ipse benigne solebat alere? Tantus quippe tamque uberrimus fuit omnium luctus, maximeque sanctimonialium, de morte sui patroni insolabiliter mœrentium, quas idem Pater pro Christi amore congregaverat, ut vix in illa die funus pro densitate vulgi flentis, et sese superingerentis compleri potuerit. Obiit anno vitæ suæ quinquagesimo octavo, pastoralis curæ vicesimo quinto, ab Incarnatione Domini millesimo nonagesimo primo.

47. Mira ad ejus tumulum. Beata plane, beata es, Clusina fratrum concio, quæ tanto meruisti decorari patrono. Habes quippe præ oculis, cujus fidei sinceritatem et probos mores si digne excolueris, perennis ejus gaudii consors esse poteris. Ad sepulcrum vero illius quique languentes frequenter sanctitatis ejus experiuntur insignia, si mente fideli per ejus merita a Christo implorent sibi suffragia. Cujus rei testes existunt numerosi, per eum in suis valetudinibus medelam consecuti : quos certe possem introducere, nisi debito fine opus vellem claudere. Opportunius quippe est, ut tantæ materiæ molem plenius insinuet tuta taciturnitas, quam pinguis ingenii enervet atque extenuet procaz loquacitas.

Versus super tumulum ejus.

Quisquis ad hoc nostrum te vertis forte sepulcrum
 Quis modo sim tracta, quis fuerimque nota.
 Sum pulvis, factus fueram qui nomine magnus,
 Tu fies similis, sis licet in viridis.
 Conditio carnis mortalibus est data talis
 Pro velito pomo
 Unde roga Dominum.
 Ut mihi sit requies.

Aliud.

Clauderis in pulchro. Benedicte, sepulcro
 Junctus pro meritis civibus angelicis,
 Mysterioque crucis te munit. ensis
 Quo spernis cunctas dæmonis insidias.
 Fratribus hic multis bis denis præfuit annis,
 Firmavit monitis, actibus atque piis.
 Postera lux Mai nostro fuit ultima Patri,
 Hanc sibi prævidit tutus et hac obiit.
 Felix et lætus in pace quietat, adeptus
 Lucis solamen, succine lector. Amen.

Item versus de obitu ejus.

Montibus in summis nituit mons celsior ipsis,
 Mons nimis erectus, nimia bonitate refertus,
 Ad cælum tendens, cæli de lumine splendens;
 Excellens montes, emittens undique fontes,
 Ut dicam verum, gestabat culmine cedrum;
 Hanc vidit cedrum penetrantem vertice cælum :
 Fructu pascibat cunctos, et odore replebat.

Heu miser et tristis, referam quid nunc super istis! A
 Mons ruit et cedrus monachorum dux Benedictus;
 Montibus excelsis cecidit Pater ipse Clusensis,
 non totus cecidit, quia spiritus alta petivit, etc.

Hymnus de eodem.

Insignis Dei famulus
 Abbas Clusinus optimus,
 Ut Benedictus nomine,
 Sic erat Christi munere.
 Cujus fidem in opere
 Servans, sigillum inclytæ
 Normæ gerebat pectore,
 Per quem lauderis, Domine.
 Quem suis jubes finibus
 Sacris exire cultibus,
 Pium Pastorem cœlitus
 Clusæ dedisti ovibus.
 Nudus timore sæculi
 Fretus fervore fidei,

B

Inter nexus pestiferos
 Clusinos rexit monachos.
 Constans præceptis Regulæ,
 Eos instruxit optimæ,
 Et jugo semper Domini
 Colla subdebat placidi.
 Inclytus Pastor gremitis
 Gregem confovens propriis,
 Cunctis in eo viribus
 Excubabat sollicitus.
 Austerus fuit improbis,
 Dignos insectans meritis :
 Ne dolis hostis falleret,
 Quos Benedictus aleret.
 Summi te laudant ordines,
 Deus, oramus supplices
 Ut ipsius suffragio
 Parceas nobis in sæculo. Amen (7).

(7) Sequebantur alii duo hymni prorsus impoliti, quos, cum nihil singulare continerent, consulto omisimus.

ANNO DOMINI MXCIV

DURANDUS CLAROMONTANUS EPISCOPUS

NOTITIA HISTORICA

(*Histoire littéraire de la France*, VIII, 424)

En 1706, Guillaume, évêque de Clermont, ayant été chassé de son siège pour cause de simonie et d'Intrusion, on élit Durand pour le remplir. Il fut ordonné aussitôt dans un concile tenu à Clermont même, et ne laissa pas de continuer à gouverner encore, l'espace de deux ans, l'abbaye de la Chaise-Dieu. Baudri, abbé de Bourgueil, qui l'avait connu personnellement, témoigne qu'il fit reparaitre les siècles d'or en des temps fort fâcheux. C'est nous donner de son épiscopat une idée bien avantageuse. Il ne fut pas de longue durée. Le pieux évêque prit tant de fatigue pour les préparatifs du grand concile que le pape Urbain II avait convoqué à Clermont pour la fin de l'année 1095, qu'il en tomba dangereusement malade et mourut deux ou trois jours avant l'ouverture du concile. Baudri de Bourgueil composa deux épitaphes à la mémoire de notre prélat, mais il suffit, pour notre dessein, de copier l'une des deux.

ÉPITAPHE.

*Temporibus luteis vir magnæ strenuitatis,
 Aurea Durandus sæcula restituit.
 Arvernus præsul dignissima præsele fecit,
 Fecit digna Deo relligiosus homo.
 Ipsius exsequias dicas similasse triumphum,
 Et dispensantis signa fuisse Dei.
 Adfuit Urbanus centeno præsele septus,
 Abbatum vero major erat numerus.*

Durand avait contracté des liaisons avec Anselme, prieur du Bec, et autres personnages. Mais on ne voit point que ce commerce littéraire ait produit d'autres écrits de sa part qu'une lettre à Anselme (l. 1, ep. 61). Elle est fort bien écrite pour ce temps-là, et fait regretter ou que l'auteur n'ait pas fait plus souvent usage de sa plume, ou, supposé qu'il l'ait fait, qu'on ait négligé de nous en conserver les productions. On y trouve un bel éloge des *Méditations* d'Anselme, qui avaient pénétré jusqu'à Durand lorsqu'il n'était encore qu'abbé de la Chaise-Dieu. C'est par la même lettre qu'il demandait que son monastère fût associé à celui du Bec par une union mutuelle de prières. Anselme y répondit (ep. 62) en rehaussant autant le mérite de Durand qu'en rabaissant le sien propre. Il y a aussi une lettre du pape Urbain à Durand, pour l'engager à terminer un différend existant entre les moines de Saucillauges et les chanoines de Billom.